

ЗАГАЛЬНОЕКОНОМІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ В МІЖНАРОДНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР

УДК 658.152: 65.012.4

В. Й. БАКАЙ

Хмельницький національний університет

ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ПІРАМІДИ ЩОДО РОЗВИТКУ ТЕОРЕТИЧНИХ ОСНОВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ

У статті сформульовані положення, які розширяють теоретичні підходи до визначення і управління інвестиційним потенціалом підприємства. В рамках термінологічної піраміди сформовано цілісний понятійний апарат дослідження щодо подальшого розвитку теоретичних основ інвестиційної проблематики.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна політика, інвестиційний процес, інвестиційний ризик, інвестиційна стратегія, інвестиційна привабливість, інвестиційний клімат, інвестиційний потенціал, інвестиційна діяльність, інвестиційне середовище.

V. Y. BAKAY

Khmelnitsky National University

THE FORMATION OF THE TERMINOLOGICAL PYRAMID CONCERNING DEVELOPMENT OF THE THEORETICAL FOUNDATIONS OF INVESTMENT PROBLEMS

Positions which extend theoretical approaches to determination and management investment potential of enterprises were formulated in the articles. Within the framework of terminological pyramid the integral concept vehicle of research is formed in relation to subsequent development of theoretical bases of investment problems. The investment potential of individual companies depends on regional and industry sector, is determined by external and internal factors. We understand under the investment potential the company's ability to realize their total investment resources to achieve the maximum possible value of the contributed capital.

Keywords: investments, investment policy, investment process, investment risk, investment strategy, investment attractiveness, investment climate, investment potential, investment activity, investment environment.

Вступ. В сучасному науковому світі питання щодо ефективності інвестицій, як і раніше, займає провідну позицію. В умовах глобалізації першорядного значення набуває проблема не стільки залучення іноземних інвестицій, скільки оцінки доцільності, раціональності і результативності їх використання на рівні країни, регіону, окремих господарюючих структур. Адже, іноземні інвестиції – не тільки додаткове джерело фінансування промислових підприємств, але і спосіб залучення нових виробничих технологій, алгоритмів сучасного менеджменту тощо.

Відомі вітчизняні і зарубіжні концепції та моделі вибору об'єкту інвестування не дозволяють у всій повноті визначити комплексний інвестиційний потенціал конкретного підприємства, тобто врахувати сукупність перспективи розвитку регіону, галузі, підприємства, скоротити рівень невизначеності, і, в результаті, – прийняти обґрунтоване, компетентне управлінське рішення.

У зв'язку з цим, облік своєрідності економіки регіонів України, що склалася в умовах попередньої планово-розподільної системи країни, а також її довгої ізоляції від світового ринку, галузевої приналежності виробничого комплексу і фінансово-економічних особливостей його діяльності, дозволить не тільки проранжувати об'єкти інвестування, але і виявити компанію, найбільш здатну до ефективної реалізації можливостей, що містяться у вже залучених інвестиційних ресурсів.

Загальновідомо, що не дивлячись на проведену останніми роками модернізацію виробничих потужностей, значна частина основних фондів промислових підприємств, залишається фізично і морально застарілою. Вікова структура основного капіталу спонукає до активізації інвестиційного процесу. Вищесказане, дозволяє зробити висновок про актуальність проблеми визначення ефективності вітчизняних і зарубіжних інвестицій, що підтверджує своєчасність вибору теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню теоретичних і практичних питань підвищення ефективності інвестиційної діяльності присвячені праці Р. Олександра, Р. Бірмана, Р. Брейлі, Дж. Бейлі, Д.К. Ван-Хорна, Л.Дж. Гетьмана, М.Д. Джонка, С. Майерса, Д. Норткотта, У. Шарпа та інших, що аналізують в основному, проблематику портфельного інвестування, ефективність використання фінансових інвестицій.

Що стосується питань розгляду особливостей формування, розподілу і руху інвестиційних ресурсів, відносяться праці вчених, як С.І. Абрамов [1], О. Амоша, І.А. Баїв, І.А. Бланк [3], Е.В. Герасимова, В.М. Гриньової [4], В.В. Ковальов, О.А. Романова, С.М. Ілляшенко та інших дослідників. Державне регулювання іноземних інвестицій в українську економіку та їх вклад у розвиток країни і регіонів є предметом

дослідження багатьох вчених-економістів. Проте, у науковій вітчизняній і зарубіжній літературі практично не знайшла віддзеркалення проблема управління інвестиційним потенціалом на рівні підприємства. Тому, наявність невирішених питань, зумовило проведення подальшого дослідження у даному напрямку.

Метою статті є розробка термінологічної піраміди щодо розвитку теоретичних основ інвестиційної проблематики.

Постановка проблеми. Протягом останніх років багатоаспектні проблеми розвитку України привертають загострену увагу вчених і фахівців. Відсутність єдиного розуміння термінології, вживаної для характеристики інвестиційного процесу, активно коментується в економічній літературі. Формуванню його понятійної системи спеціально присвячуються не тільки публікації в періодичних виданнях, але і монографії. Узгоджене сприйняття більшості економічних категорій по даній проблематиці відсутнє. В результаті, це призводить до ототожнення деяких понять і суперечності методологічних підходів, ускладнює вибір інструментарію дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інвестиційна діяльність є важливою складовою розвитку будь-якої економічної системи. Для оздоровлення економіки країни необхідне налагодження прибуткової і ефективної роботи вітчизняних підприємств. Рішення цієї задачі полягає в оновленні основних фондів, використанні новітніх технологій і сучасного устаткування, застосування систем енерго- і ресурсозбереження. Фінансування даних процесів відбувається одночасно: як за рахунок вітчизняних, так і зарубіжних ресурсів.

Узагальнюючи погляди вітчизняних і зарубіжних вчених щодо теоретичних положень, які характеризують інвестиційний процес в економіці, можна зробити наступні висновки:

По-перше, процес становлення і розвитку теоретичних основ інвестиційної проблематики в значній мірі обумовлений трансформаційними процесами і політикою, що проводиться в певні періоди розвитку країни. Значний вплив на хід наукової дискусії роблять роботи зарубіжних авторів.

По-друге, поняття «інвестиції» з властивими йому модифікаціями і доповненнями досліджено достатньо докладно. Проте, при тлумаченні відповідних термінів існують розбіжності. Представляється, неоднозначне тлумачення має місце у зв'язку з тим, що кожен напрям економічної науки (теорія, фінансовий і інвестиційний менеджмент тощо) привносить специфічні риси у розкриття суті інвестицій і понять, пов'язаних з ними. При цьому моделі регулювання народного господарства, розроблені на макроекономічному рівні, не рідко спираються на одне тлумачення терміну «інвестиції», а в практичних рекомендаціях для господарюючих суб'єктів пропонується інше, у відповідність з чим і визначається інвестиційна політика. Дана суперечність – одна з причин відсутності зв'язку між теоретичними побудовами і практичними рекомендаціями.

По-третє, змістовна сторона понять і методичний інструментарій, часто залишаються за рамками досліджень. Концентрація уваги на обмеженій кількості термінів створює значні труднощі в теоретичному осмисленні інвестиційного процесу як цілісного системного явища.

На нашу думку, усвідомлення цієї цілісності є ключем до розуміння змісту інвестиційного процесу. Нижче наведена термінологічна піраміда (рис. 1), в основу побудови якої покладені наступні принципи:

1. Термінологічний склад піраміди обумовлений проведеним аналізом досліджень вітчизняних і зарубіжних економістів.

2. Структура термінологічної піраміди обумовлена вибраними критеріями диференціації, логіка побудови яких розвивається від простих понять (інвестиції) – до комплексних (інвестиційний потенціал, інвестиційна політика тощо).

3. В умовах зростаючої складності, системності процесів, що відбуваються в суспільстві, в цілях подолання фрагментарності досліджень, необхідне об'єднання понять інвестиційної проблематики в єдину конструкцію, що не є статичною і закінченою, оскільки наукова думка безперервно розвивається.

4. В основу формування конструкції покладений принцип ієрархічності.

5. Створення цілісної термінологічної конструкції обумовлене необхідністю проведення досліджень інвестиційної проблематики по єдиній методиці і понятійній базі.

6. Необхідність побудови конструкції продиктована вимогами системного підходу до викладу понять. Що, у свою чергу, дозволить упорядкувати їх застосування в науковому обороті і практичній діяльності.

І. Сучасна економічна думка пропонує численні трактування фундаментального поняття «інвестиції». Проаналізувавши і узагальнивши погляди вчених можна зробити наступні висновки. Загальними моментами визначення інвестицій в економічній літературі є [2]:

- потенційна здатність інвестицій приносити дохід;
- процес інвестування пов'язаний з перетворенням частини накопиченого капіталу в альтернативні види активів економічного суб'єкта господарювання;
- в процесі здійснення інвестування використовуються різноманітні інвестиційні ресурси, які характеризуються попитом, пропозицією і ціною;
- цілеспрямований характер вкладення капіталу у будь-які матеріальні і нематеріальні об'єкти;
- здійснення додаткових вкладень до вже наявних засобів, тобто спрямування їх на розширення бізнесу або створення умов для підвищення ефективності його функціонування;

- наявність заздалегідь встановлених обсягів і термінів вкладення при невизначеності умов повернення;
- вкладення здійснюються особами (інвесторами), які переслідують власні цілі, не завжди пов'язані з витяганням безпосередньої економічної вигоди;
- наявність ризику вкладення капіталу, що означає досягнення цілей інвестування носить імовірний характер.

Критерії диференціації понять	Поняття			Номер рівня
Облік системи планування	Інвестиційна стратегія	Інвестиційна політика		VI
Облік думки інвестора	Інвестиційний потенціал	Інвестиційний ризик		V
	Інвестиційна привабливість			
Облік сфери об'єктивних взаємозв'язків	Інвестиційний клімат	Інвестиційний ринок Інвестиційні ресурси Інвестиційний попит	Інвестиційне середовище	IV
Облік практичний дій суб'єктів по реалізації інвестицій	Інвестиційна діяльність (інвестування)			III
Облік сукупності послідовних дій	Інвестиційний процес			II
Базове поняття	Інвестиції			I

Рис. 1. Термінологічна піраміда щодо інвестиційної проблеми

II. Термінологічне поняття наступного рівня – інвестиційний процес. Він є сукупністю послідовних дій, що починається з формування інвестиційних ресурсів і закінчується отриманням економічної вигоди і досягнення іншого корисного ефекту.

III. Методологічний підхід до визначення базових термінів дозволяє послідовно підійти до понять наступного рівня – інвестування, інвестиційна діяльність. Щоб розкрити суть інвестиційної діяльності, на даному рівні термінологічної піраміди, на наш погляд, необхідно ввести такі смислові одиниці, як об'єкти і суб'єкти, відміною особливістю яких є їх різноманітність.

Об'єкти інвестиційної діяльності – це новостворювані і модернізовані фонди і оборотні кошти, грошові внески, цінні папери, науково-технічна продукція, об'єкти власності, майнові права, інтелектуальна власність. У свою чергу, суб'єкти інвестиційної діяльності – це інвестори, замовники, виконавці робіт, користувачі об'єктів, постачальники устаткування, фінансово-кредитні організації, спеціалізовані фонди [5].

IV. У поняттях третього рівня, головним чином, відбивається сфера об'єктивних взаємозв'язків. Інвестиційний клімат розуміється тут як система відносин, що формуються під впливом сукупності умов (правових, економічних, соціальних, політичних, фінансових, демографічних, інфраструктурних, екологічних, природних тощо). В цих рамках і протікає інвестиційний процес.

Проаналізувавши існуючі погляди вітчизняних вчених можна сказати, що дане поняття часто ототожнюють з інвестиційною привабливістю. В розглянутих наукових джерелах, інвестиційний клімат, нерідко трактується у якості системи правових, економічних, соціальних, політичних і інших умов здійснення інвестиційної діяльності, таких, що роблять істотний вплив на рівень прибутковості і ризику інвестицій. На нашу думку, ці поняття слід диференціювати, адже термін «інвестиційна привабливість» характеризує суб'єктивну оцінку альтернативних варіантів, перевагу учасників інвестиційного процесу у виборі об'єкту капітальних і фінансових вкладень [6].

Інвестиційне середовище представлено як сукупність суб'єктів, що взаємопов'язаних і взаємодіють між собою в процесах накопичення, вкладення і ефективного використання капіталу з метою його розширеного відтворення.

Тлумачення поняття «інвестиційний ринок» в роботах сучасних вітчизняних і зарубіжних економістів розуміється як сукупність економічних відносин між продавцем і покупцем інвестицій, процес руху який відображає економічні інтереси і потреби вказаних суб'єктів [7].

V. Терміни п'ятого рівня (інвестиційна привабливість, інвестиційний потенціал, інвестиційний ризик) інтегрують в представлену систему суб'єктивну думку інвестора. Початковим пунктом для ухвалення рішення про інвестування (реалізації або використанні інвестиційного потенціалу) того або іншого об'єкту є оцінка його інвестиційних якостей. Базується вона на розумінні внутрішнього стану потенційного об'єкту інвестування, зовнішнього середовища, в якому він функціонує або буде функціонувати, а також ризиків, які властиві цій системі. Робиться це з метою вибору оптимального варіанту інвестування.

VI. Вершину піраміди утворює рівень, що замикає дану конструкцію, – поняття «інвестиційна

стратегія і інвестиційна політика». Інвестиційна політика є частиною загальної стратегії, яка полягає у виборі і реалізації найбільш ефективних форм забезпечення високих темпів розвитку країни, регіону, галузі, підприємства.

Висновки. Проаналізувавши погляди вітчизняних і зарубіжних вчених, приходимо до висновків, що дозволяють зрозуміти природу даної економічної категорії. На нашу думку, у всіх визначеннях підкреслюється лише один (хоча і дуже важливий) аспект інвестиційного потенціалу – здатність підприємства формувати інвестиційні ресурси. В той же час, значущим чинником інвестиційного потенціалу є здатність господарюючого суб'єкта раціонально використовувати інвестиційні ресурси.

У своїх дослідженнях вчені акцентують увагу на окремі сторони інвестиційного потенціалу, формують поняття залежно від об'єкту вивчення: виділяють інвестиційні потенціали економіки в цілому, регіону, галузі, підприємства.

Інвестиційний потенціал країни складається з прийнятої грошово-кредитної, фіскальної і зовнішньоекономічної політики (ставки рефінансування, податків, експортних і імпорتنих мит тощо), визначається масштабами економіки, рівнем освіти і соціальним захистом населення, доходами працюючих, їх добробутом.

Інвестиційний потенціал регіону визначається адміністративно-територіальною специфікою: географічним положенням і мінерально-сировинною базою, статусом в країні, регіональним законодавством, взаємовідношенням з «центром», кліматом і екологічною ситуацією, сприятливими для виробничої діяльності, кадастровою оцінкою землі, наявністю кваліфікованих кадрів, достатніх виробничих потужностей, їх оптимальним розміщенням тощо.

Інвестиційний потенціал галузі характеризується особливостями спеціалізованих виробничих комплексів – структурою їх доходів і витрат, ступенем технологічної концентрації, конкурентоспроможністю тощо.

Інвестиційний потенціал окремого підприємства залежить від регіональної і галузевої приналежності, визначається зовнішніми і внутрішніми чинниками.

Очевидно, що кожен дослідник трактує дану категорію з позиції логіки дослідження, що проводиться ним. В рамках даного дослідження під терміном «інвестиційний потенціал» розуміється найважливіша властивість інвестиційної системи, що виявляється в її здатності реалізувати можливості, що містяться в інвестиційних ресурсах.

Проте, потенціал не можна розглядати лише як просту сукупність ресурсів і можливостей їх застосування. Використання ресурсів завжди цілеспрямовано, певним чином організовано для реалізації потреб господарюючих суб'єктів. Отже, інвестиційний потенціал повинен розглядатися як комбінація ресурсів. Він включає виробничий, фінансовий, інтелектуальний, інноваційний, інші потенціали відповідних груп ресурсів, що визначають спрямованість їх діяльності.

Вважаємо за необхідне розмежувати потенціал внутрішніх і залучених інвестицій. Робиться це з метою визначення ефективності і доцільності інвестиційного процесу для кожного з його учасників. Ефективна реалізація інвестиційного потенціалу (як оптимально комбінованій сукупності ресурсів) дає підставу внутрішнім інвесторам сподіватися на зростання курсової вартості акцій, отримання доходу у вигляді дивідендів, а зовнішнім кредиторам – на своєчасне і в повному обсязі виконання зобов'язань. Дивідендна політика, що проводиться з метою нарощування вартості підприємства, полягає в оптимізації пропорцій розподілу прибутку на частини, що капіталізується і споживається акціонерами, є найважливішим критерієм ефективності вкладень у підприємство. Тому, під інвестиційним потенціалом розуміємо здатність підприємства реалізувати свої сукупні інвестиційні ресурси для досягнення максимально можливої вартості внесеного капіталу.

Література

1. Абрамов С.И. Инвестирование / С.И. Абрамов. – М.: Центр экономики маркетинга, 2000. – 440 с.
2. Бережна І.Ю. Теоретико-економічні підходи до обґрунтування змісту інвестиційного потенціалу / І.Ю. Бережна // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2010. – № 6. – С. 253–258.
3. Бланк И.А. Управление инвестициями предприятия / И.А. Бланк. – К.: Ника-центр, Эльга, 2003. – 480 с.
4. Гриньова В.М. Инвестування : підручник / В.М. Гриньова, В.О. Коюда. – К.: Знання, 2008. – 452 с.
5. Кадырова Г. Инвестиционный потенциал: некоторые актуальные проблемы исследования / Г. Кадырова // Страховое дело. – 2008. – № 11. – С. 4–10.
6. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навчальний посібник / О.С. Федонін, І.М. Репіна, О.І. Олексюк. – 2-е вид., без змін. – К.: КНЕУ, 2009. – 316 с.
7. Фролова Г.І. Проблеми формування інвестиційного потенціалу України / Г.І. Фролова // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2010. – № 2 (10). – С. 47–51.

References

1. Abramov S.I. Investirovanie /S.I. Abramov. – М.: Centr jekonomiki marketinga, 2000. – 440s.

2. Berezhna I.Ju. Teoretyko-ekonomichni pidhody do obg'runtuvannja zmistu investycijnogo potencialu /I.Ju. Berezhna //Derzhava ta regiony. Serija: Ekonomika ta pidpryjemnyctvo. – 2010. - №6. – S. 253-258.
3. Blank I.A. Upravlenie investicijami predprijatija /I.A. Blank. – K.: Nika-centr, Jel'ga, 2003. – 480s.
4. Gryn'ova V.M. Investuvannja: pidruchnyk /V.M. Gryn'ova, V.O. Kojuda ta inshi. – K.: Znannja, 2008. – 452s.
5. Kadyrova G. Investicionnyj potencial: nekotorye aktual'nye problemy issledovanija /G. Kadyrova //Strahovoe delo. – 2008. – №11. – S. 4-10.
6. Fedonin O.S. Potencial pidpryjemstva: formuvannja ta ocinka: Navchal'nyj posibnyk. /O.S. Fedonin, I.M. Rjepina, O.I. Oleksjuk. – 2-ge vyd., bez zmin. – K.: KNEU, 2009. – 316s.
7. Frolova G.I. Problemy formuvannja investycijnogo potencialu Ukrai'ny /G.I. Frolova //Visnyk Berdjans'kogo universytetu menedzhmentu i biznesu. – 2010. – №2 (10). – S. 47-51.

Надійшла 21.11.2014; рецензент: д. е. н. Орлов О. О.